

การศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนของครูอำนวยการ
THE SATISFACTION STUDY TOWARD THE INSTRUCTIONAL SUPERVISION PROCESS
OF AMNUAYSILPA SCHOOL

นางธัญญธร โคตธา *

Mrs. Thanyathorn Kotutha

ผศ.ดร.จุไรรัตน์ สูดรุ่ง **

Assoc. Prof. Jurairat Sudrung , Ph.D.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนของครูโรงเรียนอำนวยการ และเพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของครูผู้รับการนิเทศในระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนอำนวยการที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอน ผู้ให้ข้อมูลคือครูผู้สอนโรงเรียนอำนวยการจำนวน 66 คน เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม 1 ฉบับ วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ค่า F (F-test) และความแปรปรวนทางเดียว (One – way ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความพึงพอใจของครูโรงเรียนอำนวยการที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจมากที่สุดคือ ด้านการสังเกตการสอน 2) ครูที่สอนในระดับชั้นที่ต่างกันมีความพึงพอใจต่อกระบวนการนิเทศการสอนของโรงเรียนอำนวยการโดยรวมแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยในระดับอนุบาลครูมีความพึงพอใจสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง ระดับประถมศึกษาครูมีความพึงพอใจน้อยที่สุดอยู่ในระดับน้อย ส่วนระดับมัธยมศึกษาครูมีความพึงพอใจปานกลางอยู่ในระดับปานกลาง

* นิสิตมหาบัณฑิตสาขาวิชานิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: thanyathorn@amnuaysilpa.ac.th

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาสาขาวิชานิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: jurairat.su@chula.ac.th

ISSN1905-4491

Abstract

This research had 2 main objectives: 1) to study satisfaction toward the instructional supervision process of Amnuaysilpa school teachers; 2) to study the comparison of the satisfactions of Amnuaysilpa school teachers in foundation, primary and secondary levels toward the instructional supervision process. The population in this study comprised the 66 Amnuaysilpa school teachers in foundation, primary and secondary levels. This research used a questionnaire. Analysis of data used a software package. The statistical procedure used for analyzing data was frequency percentage, mean, standard deviation: F-test and one way analysis of variance (one-way ANOVA).

The results of research found that: 1. An overview of satisfaction toward the instructional supervision process of Amnuaysilpa school teachers was around the middle level. Each aspect of the satisfaction toward the instructional supervision process of Amnuaysilpa school was around the middle level. 2. Satisfaction toward the instructional supervision process of Amnuaysilpa school teachers in foundation, primary and secondary levels differs in statistical significance by 0.05. Teachers in the foundation level have the highest satisfaction at around the middle level, teachers in the primary level have the lowest satisfaction at around the low level. Teachers in the secondary level have satisfaction at around the middle level.

คำสำคัญ: กระบวนการนิเทศการสอน / การศึกษาความพึงพอใจ

KEYWORDS: INSTRUCTIONAL SUPERVISION PROCESS / THE STUDY OF SATISFACTION

บทนำ

การจัดการศึกษาในสถานศึกษาให้มีคุณภาพนั้นต้องอาศัยการนิเทศการศึกษาเป็นกลไกในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่สถานศึกษาต้องดำเนินการให้เกิดขึ้นควบคู่ไปกับกระบวนการบริหาร กระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น (Glatthorn, 1990) การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างคนในองค์กรที่ครอบคลุมถึงการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นการนิเทศการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับครูผู้สอน นักเรียน และสภาพแวดล้อม (Z.Khan, 2015) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) ว่าการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยผลักดันให้สถานศึกษาเกิดการพัฒนาด้านการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือทั้งผู้บริหาร ครู และบุคลากรในโรงเรียน ดังนั้นการนิเทศการศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่ต้องปฏิบัติการโดยบุคลากรฝ่ายต่างๆ ในสถานศึกษาร่วมมือกันเพื่อช่วยเหลือให้ครูสามารถปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับนักเรียน (วัชรา เล่าเรียนดี, 2556)

การนิเทศการสอน

การนิเทศการสอนเป็นส่วนหนึ่งของการนิเทศการศึกษาที่กล่าวได้ว่าจะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมากเพราะบางครั้งครูผู้สอนอาจเกิดปัญหาและมีอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนจำเป็นที่จะต้องได้รับการชี้แนะ ช่วยเหลือ ซึ่งหากครูมีผู้ที่ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือก็จะเป็นการขจัดปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังทำให้การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนประสบผลสำเร็จ ครูผู้สอนก็จะสามารถพัฒนาวิชาชีพและมีความก้าวหน้าทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง Wiles and Lovell (1967) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการนิเทศการสอนว่าเป็นกิจกรรมและบริการที่มุ่งช่วยครูปรับปรุงการเรียนการสอนและการปฏิบัติงานในหน้าที่การสอนให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังทำให้ครูมีขวัญกำลังใจและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกันซึ่งสอดคล้องกับ Neagley and Evans (1980) ที่กล่าวถึงนิเทศการสอนว่าเป็นการช่วยให้ครูได้ปรับปรุงการเรียนการสอน ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวถึงความสำคัญของการนิเทศการสอนสามารถสรุปได้ว่า การนิเทศการสอนมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมากเพราะเป็นการช่วยเหลือให้ครูสามารถแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอน ปรับปรุงและช่วยพัฒนาให้ครูสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนช่วยส่งเสริมให้ครูมีความก้าวหน้าทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง

จากการที่การนิเทศการสอนเป็นกระบวนการที่มุ่งช่วยเหลือและพัฒนาครูในด้านการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นการนิเทศการสอนจึงต้องมีกระบวนการที่เป็นระบบและมีขั้นตอนชัดเจนซึ่งนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศการสอนไว้ดังนี้

วัชรา เล่าเรียนดี (2556) ได้เสนอกระบวนการนิเทศการสอนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนโดยตรงไว้ดังนี้

1. ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศวางแผนร่วมกัน
2. เลือกประเด็นหรือเรื่องที่น่าสนใจจะปรับปรุงและพัฒนา
3. นำเสนอโครงการที่จะพัฒนาและขั้นตอนการปฏิบัติให้ผู้บริหารโรงเรียนได้รับทราบเพื่ออนุมัติการดำเนินการ
4. ให้ความรู้หรือแสวงหาความรู้จากเอกสารต่างๆ และการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับเทคนิคการสังเกตการสอนในชั้นเรียนและความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอน รวมทั้งนวัตกรรมใหม่ๆ ที่น่าสนใจ
5. จัดทำแผนการนิเทศ กำหนดวันเวลาที่จะสังเกตการสอน ประชุมปรึกษาหารือเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์
6. ดำเนินการตามแผนการนิเทศที่ได้วางไว้โดยครูและผู้นิเทศ
7. สรุปและประเมินผลการปรับปรุงและพัฒนา รายงานผลสำเร็จ

Glickman (1990) ได้นำเสนอกระบวนการของการนิเทศการสอนไว้ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ประชุมก่อนการสังเกตการสอน

ขั้นที่ 2 สังเกตการสอนในชั้นเรียน

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ผลการสังเกตและกำหนดยุทธวิธีการประชุม

ขั้นที่ 4 ประชุมเพื่อการนิเทศ

ขั้นที่ 5 ประชุมเสนอผลการวิเคราะห์การสังเกตการสอนหรือพิจารณาการดำเนินการที่ดำเนินการทั้ง 4 ขั้นตอนที่ผ่านมาแล้ว

Acheson and Gall (2003) ได้นำเสนอกระบวนการนิเทศการสอนไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. จัดประชุมเพื่อวางแผน (planning conference) โดยผู้นิเทศกับครูผู้รับการนิเทศเพื่อให้ครูได้มีโอกาสนำเสนอความต้องการของตนเอง ประเด็นที่ครูสนใจจะปรับปรุงและพัฒนา หรือความมุ่งหวังที่จะพัฒนาซึ่งบทบาทของผู้นิเทศในขั้นตอนนี้ก็คือ ช่วยให้ครูเข้าใจในเรื่องที่ครูสนใจ ให้ครูได้มองเห็นภาพของการจัดการเรียนการสอนของตนเองในปัจจุบันร่วมกับพิจารณาเทคนิคใหม่ๆ ที่ครูสนใจร่วมกันเพื่อจะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน

2. การสังเกตการสอน (observation) การสังเกตการสอนต้องดำเนินการด้วยกระบวนการที่มีการวางแผน กำหนดแนวทางและวิธีการสังเกตการสอนที่เหมาะสม เวลาที่จะทำการสังเกตการสอนในชั้นเรียน และวิธีการให้ข้อมูลย้อนกลับ

3. การประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback conference) ขั้นตอนนี้ผู้นิเทศและครูประชุมร่วมกันเพื่อวิเคราะห์ผลการสังเกตการสอน และร่วมกันตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติดังนี้

จากกระบวนการนิเทศการสอนที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการของการนิเทศการสอนมีกระบวนการหรือขั้นตอนที่สำคัญ ๆ คือมีการประชุมเพื่อวางแผนร่วมกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ

มีการสังเกตการสอนในชั้นเรียน และมีการประชุมภายหลังการสังเกตการสอนเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับ ที่สำคัญคือทุกกระบวนการต้องมีการดำเนินการที่เป็นวงจร (cycle) อย่างต่อเนื่อง

โรงเรียนอานวยศิลป์เป็นโรงเรียนเอกชนสองภาษา มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (child-centred learning) โรงเรียนอานวยศิลป์ได้นำนวัตกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญซึ่งได้พัฒนาขึ้นในต่างประเทศ และมีการทดลองนำไปใช้ได้ผลดีมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย เช่น การสอนตามแนวคิด Montessori การสอนแบบ project approach หรือการสอนแบบ whole language เป็นต้น นอกจากนี้โรงเรียนยังได้นำเทคนิคและกระบวนการทางการศึกษากระบวนการใหม่ๆ มาใช้ อยู่เสมอ อาทิ thematic approach, topic-based learning, inquiry-based learning, และ discovery learning เป็นต้น โรงเรียนอานวยศิลป์พัฒนาหลักสูตรขึ้นใหม่โดยนำหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ มาบูรณาการกับหลักสูตรของประเทศอังกฤษ (National Curriculum for England Wales) เกิดเป็นนวัตกรรมหลักสูตรสองภาษาซึ่งเรียกว่า Combined Thai-British Curriculum ทำให้โรงเรียนอานวยศิลป์มีความโดดเด่นทั้งในฐานะโรงเรียนสองภาษาและโรงเรียนแนวปฏิรูปการเรียนรู้กับการพัฒนาโรงเรียนเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากล (a world class school) ซึ่งโรงเรียนได้ผ่านการตรวจสอบมาตรฐานและประกาศตัวเป็นโรงเรียนส่งเสริมการคิดแห่งแรกของเอเชีย (A first thinking school in Asia) ดังนั้นครูผู้สอนจำเป็นต้องสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของโรงเรียน

โรงเรียนอานวยศิลป์ได้จัดให้มีการพัฒนาครูในด้านการจัดการเรียนการสอนตามแผนพัฒนาครูของโรงเรียนที่คณะผู้บริหารของโรงเรียนได้กำหนดไว้ในแต่ละช่วงระยะเวลาคือภาคเรียนที่ 1 จำนวน 2 ครั้งและภาคเรียนที่ 2 จำนวน 2 ครั้งโดยมีการจัดอบรมเรื่องรูปแบบการสอนและวิธีการสอนคิดที่นำมาใช้จัดการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ และจัดให้มีการนิเทศการสอนครูโดยผู้บริหาร และหัวหน้ากลุ่มสาระภาคเรียนละ 2 ครั้งเพื่อช่วยเหลือ สนับสนุน และพัฒนาครูในด้านการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง แต่ครูยังมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการนิเทศ และมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการได้รับการนิเทศการสอนเพราะขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการนิเทศการสอน ซึ่งการนิเทศการสอนเป็นกระบวนการที่สำคัญในการช่วยเหลือ สนับสนุนและพัฒนาครู ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญการนิเทศการสอน ความจำเป็นของกระบวนการนิเทศการสอนรวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นกับครูในการได้รับการนิเทศการสอนจึงมีความสนใจศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอน เพื่อจะได้นำข้อมูลจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในด้านการวางแผน การนิเทศการสอนและเสนอหน่วยงานที่รับผิดชอบในการแก้ไขและพัฒนากระบวนการนิเทศการสอนของผู้บริหารและครูโรงเรียนอานวยศิลป์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนของครูโรงเรียนอานวยศิลป์
2. เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของครูผู้รับการนิเทศในระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษาและระดับ

มัธยมศึกษาของโรงเรียนอานวยศิลป์ที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนของครูโรงเรียนอานวยศิลป์ ซึ่งมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร คือ ผู้สอนในโรงเรียนอานวยศิลป์ จำนวน 66 คน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยศึกษาตามกระบวนการนิเทศการสอนของ Acheson and Gall (2003)

ซึ่งได้เสนอกระบวนการนิเทศการสอนไว้ 3 ขั้นตอน

- 1) จัดประชุมเพื่อวางแผน (planning conference)
- 2) การสังเกตการสอน (observation)
- 3) การประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback conference)

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ครูผู้สอนโรงเรียนอานวยศิลป์ระดับอนุบาลจำนวน 20 คน ระดับประถมศึกษาจำนวน 23 คน และระดับมัธยมศึกษาจำนวน 23 คน รวมทั้งสิ้น 66 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามจำนวน 1 ฉบับ สำหรับครูผู้รับการนิเทศ โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ วุฒิการศึกษา ระดับการสอน ประสบการณ์ในการสอน และกลุ่มสาระวิชา มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในกระบวนการนิเทศการสอนมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) มี 5 ระดับ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศการสอน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (open – ended)

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือโดยดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้า แนวคิด หลักการ ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนิเทศการสอน และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลกำหนดเป็นขอบข่าย กรอบแนวคิดและเนื้อหาของเครื่องมือ โดยขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา

3. สร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนตามขอบข่ายของเนื้อหา โดยให้ครอบคลุมขอบเขตและกรอบแนวคิด

4. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบเพื่อให้สอดคล้องเหมาะสม ครอบคลุมกรอบแนวคิดและขอบเขตของการวิจัยที่กำหนด รวมถึงความเหมาะสมของปริมาณข้อคำถาม ความชัดเจนของภาษาและรูปแบบของเครื่องมือแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

5. จัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากสาขาวิชานิเทศการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนอำนวยการศิลป์ เพื่อขอความร่วมมือในการทำแบบสอบถามงานวิจัย

2. ผู้วิจัยดำเนินการส่งและรับแบบสอบถามด้วยตนเอง

3. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจความสมบูรณ์เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ โดยการแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ส่วนทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัย ซึ่งมีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ดังนี้

1. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้การแจกแจงความถี่ และการหาค่าร้อยละ (percentage) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

2. วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนของครูโรงเรียนอำนวยการศิลป์โดยใช้การหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

4. เปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของครูผู้สอนทั้ง 3 ระดับที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนโดยใช้การวิเคราะห์ค่า F (F – test)และ ความแปรปรวนทางเดียว (one - way ANOVA)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ครูส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาโทคิดเป็นร้อยละ 59.1 ครูที่สอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาด้วยสัดส่วนที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 34.8 รองลงมาคือ ระดับอนุบาล คิดเป็นร้อยละ 30.3 ครูที่มีประสบการณ์ในการสอนที่โรงเรียนอำนวยการศิลป์ 1 – 5 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.9 ส่วนการจำแนก

ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ในวิชาที่สอน ส่วนใหญ่เป็นครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 24.2

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนของครูโรงเรียนอำนวยการศิลป์

ความพึงพอใจของครูโรงเรียนอำนวยการศิลป์ที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 2.91 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจมากที่สุดคือ ด้านการสังเกตการสอนมีค่าเฉลี่ย 3.21 รองลงมาคือ ด้านการจัดประชุมเพื่อวางแผน มีค่าเฉลี่ย 2.80 และด้านการประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ มีค่าเฉลี่ย 2.70

ด้านการจัดประชุมเพื่อวางแผน (planning conference) ความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 2.80 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง โดยค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงสุดคือ การมีส่วนร่วมในการกำหนดเวลาที่ใช้ในการสังเกตการจัดการเรียนการสอนของครูผู้รับการนิเทศ มีค่าเฉลี่ย 2.95 รองลงมาคือ การให้คำปรึกษาโดยผู้นิเทศในการทำแผนการสอนเพื่อใช้ในการสังเกตการจัดการเรียนการสอนของครูผู้รับการนิเทศมีค่าเฉลี่ย 2.86 ส่วนความพึงพอใจน้อยที่สุดคือ การวางแผนปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและครูผู้รับการนิเทศก่อนการสังเกตการสอนในชั้นเรียน มีค่าเฉลี่ย 2.68 อยู่ในระดับปานกลาง

ด้านการสังเกตการสอน (observation) ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 3.21 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงสุดคือ การแสดงความเป็นกัลยาณมิตรในการนิเทศของผู้นิเทศต่อครูผู้รับการนิเทศมีค่าเฉลี่ย 3.32 รองลงมาคือ การบันทึกพฤติกรรมในการจัดการเรียนการสอน ใช้เครื่องมือที่มีการปรึกษาร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและครูผู้รับการนิเทศมีค่าเฉลี่ย 3.26 ส่วนข้อที่มีความพึงพอใจน้อยที่สุดคือ การสังเกตการสอนดำเนินไปด้วยกระบวนการที่มีการวางแผน มีค่าเฉลี่ย 3.14 อยู่ในระดับปานกลาง

ด้านการประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback conference) ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 2.70 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงสุดคือ การมีส่วนร่วมระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศในการกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอน และการให้ข้อเสนอแนะของผู้นิเทศแก่ครูผู้รับการนิเทศเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนครั้งต่อไป โดยมีค่าเฉลี่ย 2.76 เท่ากัน รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศในการวิเคราะห์และอภิปรายผลการสังเกตการจัดการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ย 2.71 ส่วนข้อที่มีความพึงพอใจน้อยที่สุดคือ การส่งเสริมให้ครูผู้รับการนิเทศได้คิดหาวิธีปรับปรุงหรือแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนด้วยตนเอง มีค่าเฉลี่ย 2.65 อยู่ในระดับปานกลาง

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศการสอน

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศการสอนมีประเด็นที่ครูผู้สอนทั้งสามระดับได้เสนอแนะดังนี้

ระดับอนุบาล

1. ด้านการจัดประชุมเพื่อวางแผน

- ผู้นิเทศควรเปิดโอกาสให้ครูผู้รับการนิเทศได้แสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดรูปแบบหรือวิธีการที่ใช้ในการนิเทศ

2. ด้านการสังเกตการสอน

ในระดับอนุบาลไม่มีข้อเสนอแนะด้านการสังเกตการสอน

3. ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ

- ผู้นิเทศควรแนะนำวิธีการสอน หรือเทคนิคการสอนที่สอดคล้องกับการสอนคิดในรูปแบบใหม่ๆ ให้มากกว่าเดิม

ระดับประถมศึกษา

1. ด้านการจัดประชุมเพื่อวางแผน

- ผู้นิเทศควรนัดหมายครูผู้รับการนิเทศเพื่อวางแผนพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันทุกครั้ง ก่อนมีการนิเทศหรือการสังเกตการสอน

- ผู้นิเทศควรเปิดโอกาสให้ครูผู้รับการนิเทศนำเสนอความต้องการในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของตนเองให้มากขึ้น

- ผู้นิเทศควรแจ้งจุดประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของการสังเกตในการสอนแต่ละครั้งแก่ครูผู้รับการนิเทศ เพื่อให้ครูผู้รับการนิเทศจัดการเรียนการสอนได้ตรงตามวัตถุประสงค์การสังเกตการสอนในแต่ละครั้ง

2. ด้านการสังเกตการสอน

- การสังเกตการสอนต้องดำเนินการตามแผนที่วางไว้ร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและครูผู้รับการนิเทศ หากมีประเด็นสังเกตเพิ่มเติมควรแจ้งครูผู้รับการนิเทศให้ทราบก่อนการสังเกตการสอนในครั้งนั้นๆ

- ผู้นิเทศไม่ควรให้คำแนะนำในกรณีที่คุณครูไม่ได้มีข้อผิดพลาดแบบที่ต้องแก้ไขเร่งด่วนระหว่างที่ครูดำเนินการสอน

3. ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ

- ผู้นิเทศควรเปิดโอกาสให้ครูผู้รับการนิเทศพูดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของคุณให้มากขึ้น

- ผู้นิเทศควรเปิดโอกาสให้ครูผู้รับการนิเทศแสดงความคิดเห็น นำเสนอวิธีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเองในครั้งต่อไปให้มากขึ้น เพราะบางครั้งครูผู้รับการนิเทศอาจมีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้นิเทศ

- ผู้นิเทศควรใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ แสดงความเป็นมิตรเพื่อเป็นการแนะนำครูผู้รับการนิเทศ โดยไม่ใช่คำพูดที่แสดงการตำหนิครูผู้รับการนิเทศจนครูผู้รับการนิเทศเกิดความรู้สึกไม่เป็นมิตรต่อผู้นิเทศ

ระดับมัธยมศึกษา

1. ด้านการจัดประชุมเพื่อวางแผน

- ผู้นิเทศควรเปิดโอกาสให้ครูผู้รับการนิเทศได้กำหนดวิธีการสอนตามความคิดที่จะพัฒนาตนเองของครูผู้รับการนิเทศ

- ผู้นิเทศควรนัดหมายครูผู้รับการนิเทศเพื่อดำเนินการสังเกตการสอนทุกครั้ง

2. ด้านการสังเกตการสอน

- ผู้นิเทศควรนั่งในตำแหน่งที่ไม่รบกวนการจัดการเรียนการสอน และไม่เป็นที่ดึงดูดความสนใจของผู้เรียน อีกทั้งไม่ควรเดินสังเกตขณะที่ผู้เรียนทำกิจกรรม หรือให้คำแนะนำการทำงานแก่ผู้เรียน เพราะเป็นหน้าที่ของครูผู้สอน

3. ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ

- ผู้นิเทศควรใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ แสดงความเป็นมิตรเพื่อเป็นการแนะนำครูผู้รับการนิเทศ โดยไม่ใช้คำพูดที่แสดงการตำหนิครูผู้รับการนิเทศจนครูผู้รับการนิเทศเกิดความรู้สึกไม่เป็นมิตรต่อผู้นิเทศ

ตอนที่ 4 ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของครูผู้รับการนิเทศในระดับอนุบาล ประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนอานวยศิลป์ที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอน

การเปรียบเทียบความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนของครูโรงเรียนอานวยศิลป์จำแนกตามระดับชั้นที่สอนโดยใช้สถิติ F-test พบว่าค่า $F = 43.206$, $Sig. = 0.000$ ซึ่งมีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญ 0.05 แสดงว่าครูที่สอนในระดับชั้นที่ต่างกันมีความพึงพอใจต่อกระบวนการนิเทศการสอนของโรงเรียนอานวยศิลป์โดยรวมแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยในระดับอนุบาลครูมีความพึงพอใจสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.42 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.23 ส่วนในระดับประถมศึกษาครูมีความพึงพอใจน้อยที่สุดอยู่ในระดับน้อยมีค่าเฉลี่ย 2.14 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูที่สอนในระดับชั้นที่ต่างกันมีความพึงพอใจต่อกระบวนการนิเทศการสอนของโรงเรียนอานวยศิลป์แตกต่างกัน โดยในด้านการจัดประชุมเพื่อวางแผนนั้น ครูในระดับอนุบาลมีความพึงพอใจสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ย 3.39 อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ ครูระดับมัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ย 3.35 อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนครูในระดับประถมศึกษามีความพึงพอใจน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ย 1.75 อยู่ในระดับน้อย ด้านการสังเกตการสอนครูในระดับอนุบาลมีความพึงพอใจสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 3.59 อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ครูระดับมัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ย 3.35 อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนครูในระดับประถมศึกษามีความพึงพอใจน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ย 2.74 อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ ครูในระดับอนุบาลมีความพึงพอใจสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 3.27 อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือครูระดับมัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ย 2.98 อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนครูในระดับประถมศึกษามีความพึงพอใจน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ย 1.93 อยู่ในระดับน้อย

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนของครูโรงเรียนอานวยศิลป์ มีข้อควรอภิปรายและข้อเสนอแนะดังนี้

จากผลการการวิจัยพบว่าความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนของครูโรงเรียนอานวยศิลป์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ย 2.91 เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ครูผู้รับการนิเทศมีความคิดหรือ เจตคติต่อการนิเทศไม่เป็นไปในทางบวกอย่างสมบูรณ์จึงสะท้อนให้เห็นถึงระดับความพึงพอใจของครูผู้รับ การนิเทศที่มีต่อการนิเทศอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจของครู คือ ประเด็นความไม่ชัดเจนของกระบวนการนิเทศการสอน เพราะกระบวนการนิเทศการสอนของโรงเรียน อานวยศิลป์ยังไม่ถูกกำหนดให้เป็นขั้นตอนของการดำเนินงานนิเทศการสอนที่ชัดเจนส่งผลให้ครู ขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องกระบวนการนิเทศการสอน ซึ่งกระบวนการนิเทศการสอนเป็นกระบวนการปฏิบัติงานนิเทศ การสอนในชั้นเรียนโดยตรงของผู้นิเทศและมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็น การส่งเสริมสนับสนุนให้การช่วยเหลือครูให้สามารถปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสำเร็จดังที่ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2548) กล่าวว่ากระบวนการนิเทศการสอนมุ่งปรับปรุง และพัฒนาการสอนในโรงเรียน เป็นการช่วยเหลือสนับสนุนการเรียนการสอนโดยมุ่งพัฒนาพฤติกรรมการสอน ของครูที่จะส่งผลต่อคุณภาพนักเรียน และต้องปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณากระบวนการนิเทศการสอนเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจมากที่สุดคือ ด้านการสังเกตการสอน โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่าการสังเกตการสอนที่เป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการนิเทศ การสอนนั้นเป็นขั้นตอนสำคัญสำหรับครูในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนเพื่อนำ พฤติกรรมมาปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนต่อไป ครูจึงมีความคิดว่าขั้นการสังเกตการสอนเป็น ขั้นที่ครูได้รับการนิเทศการสอนเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการสอนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังพบว่าในการ สังเกตการสอนผู้นิเทศแสดงความเป็นกัลยาณมิตรในการนิเทศต่อครูผู้รับการนิเทศ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าผู้บริหารที่ เป็นผู้นิเทศบางระดับชั้นทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนมาก่อนจึงรู้จักครูผู้รับการนิเทศ และคุ้นเคยกับครูผู้รับการนิเทศ เป็นอย่างดี ทำให้ผู้นิเทศแสดงออกถึงความเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งการนิเทศด้วยความเป็นกัลยาณมิตรจะทำให้ ครูลดความวิตกกังวล ครูมีความไว้วางใจ เชื่อถือในตัวผู้นิเทศอันจะทำให้กระบวนการนิเทศดำเนินไปอย่าง ราบรื่นจนสามารถพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับชุดิกายูจัน เบญจพรวัฒนา (2547) ที่ได้ศึกษาผลของการใช้กระบวนการนิเทศภายในแบบกัลยาณมิตรที่มีต่อคุณภาพการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูปฐมวัย ซึ่งผลการวิจัยพบว่าคุณภาพการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน ของครูทุกระดับชั้นหลังจากได้รับการนิเทศภายในแบบกัลยาณมิตร มีความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยจากการ ประเมินคุณภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละสัปดาห์สูงขึ้นตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01

สำหรับการเปรียบเทียบความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนของครูโรงเรียนอานวยศิลป์ จำแนกตามระดับชั้นที่สอนคือระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาพบว่าครูในระดับ

อนุบาลมีความพึงพอใจต่อกระบวนการนิเทศการสอนในทั้ง 3 ด้านมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าในระดับอนุบาลการนิเทศการสอนมีการกำหนดกระบวนการนิเทศการสอนเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน 3 ขั้นตอนคือ ขั้นการประชุมวางแผนการสังเกตการสอนเพื่อสร้างข้อตกลงในการดำเนินการสังเกตการสอนร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและครูผู้รับการนิเทศ ขั้นการสังเกตการสอน ผู้นิเทศดำเนินการสังเกตการสอนตามที่ได้สร้างข้อตกลงและวางแผนร่วมกับครูผู้รับการนิเทศ สุดท้ายขั้นการประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ ผู้นิเทศรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครูผู้รับการนิเทศ จากนั้นผู้นิเทศให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู นอกจากนี้ก่อนการดำเนินการนิเทศการสอนทั้ง 3 ขั้นตอนในระดับอนุบาลมีการจัดประชุมครูในระดับเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับความหมายการนิเทศการสอน วัตถุประสงค์การนิเทศการสอน กระบวนการนิเทศการสอนและจุดเน้นของการนิเทศการสอนตามนโยบายของโรงเรียนอานวยศิลป์ ส่งผลให้ครูเกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศการสอนและกระบวนการนิเทศการสอน ครูจึงไม่มีความกังวลหรือหวาดกลัวต่อการนิเทศการสอนซึ่งสอดคล้องกับหลักการนิเทศการสอนของสำนักการศึกษาหน่วยศึกษานิเทศก์ ฝ่ายพัฒนาการนิเทศการศึกษา (อ้างถึงใน กิตติพันธ์ มิตรเจริญ 2558) ที่ว่า การที่จะทำให้ครูเข้าใจในเรื่องการนิเทศการสอนและมีเจตคติที่ดีไม่หวาดกลัวการนิเทศ วิธีหนึ่งที่ดีควรทำคือ การสร้างความเข้าใจโดยให้ทราบนโยบาย และเป้าหมายของการนิเทศอย่างชัดเจน ซึ่งการสร้างความเข้าใจมีหลายวิธีที่ผู้บริหารสามารถทำได้ คือ การจัดประชุมชี้แจงหรือการประชุมปรึกษาหารือ เป็นต้น จากการปฏิบัติดังกล่าวจึงทำให้การนิเทศการสอนและกระบวนการนิเทศการสอนในระดับอนุบาลมีความชัดเจน ส่งผลให้ครูในระดับอนุบาลมีความพึงพอใจต่อการนิเทศการสอนมากกว่าครูผู้สอนระดับอื่น

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการนิเทศการสอนของครูโรงเรียนอานวยศิลป์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้นิเทศทุกระดับควรสร้างความเข้าใจเรื่องการนิเทศการสอน และกระบวนการนิเทศการสอนแก่ครู รวมทั้งกำหนดกระบวนการนิเทศการสอน และแผนการนิเทศให้ชัดเจน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาพฤติกรรมการนิเทศของครูผู้นิเทศในระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการปรับพฤติกรรมการนิเทศให้เหมาะสม

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กิตติพันธ์ มิตรเจริญ. (2558). การศึกษาการจัดการนิเทศการสอนในโรงเรียนอัสสัมชัญสมุทรปราการ สังกัด

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา OJED*, 1(4), 85 - 99.

ชุตติกาญจน์ เบญจพรวัฒนา. (2547). *ผลของการใช้กระบวนการนิเทศภายในแบบกัลยาณมิตรที่มีต่อคุณภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนของครูปฐมวัย*. (ปริญญาานิพนธ์มหาบัณฑิต) สาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2548). *การนิเทศการสอน*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

วัชรรา เล่าเรียนดี. (2556). *ศาสตร์การนิเทศการสอนและการโค้ช การพัฒนาวิชาชีพ : ทฤษฎีกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2543). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

ภาษาอังกฤษ

Acheson, K, & Gall, M. (2003). *Clinical supervision and teacher development, preservice and inservice applications* (5th ed.). New York: John Wiley & Sons,

Glatthorn, A. A. (1990). *Supervisory leadership: Introduction to instructional supervision*. Illinois: Scott, Foreman and Company.

Glickman, Carl D. (1990). *Supervision of Instruction*. New York : Allyn and Bacon.

Khan, Z. (2015). *Educational supervision in India: Meaning, scope, nature and type*.

Retrieved from <http://www.yourarticlelibrary.com/education/educational-supervision-in-india-meaning-scope-nature-and-type/45235/>

Wiles K. & Lowell J.T. (1967). *Supervision for Better Schools*. (3rd ed.)

Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.

Neagley R.L. & Evans D.N. (1980). *Handbook for effective supervision of instruction*.

Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.